

מבני האבן הראשונים - כתבה שלישית

א. השם משמר השרון

העניין אינו קשור למבנים אך התרחש באותו הזמן – שינוי שם הקבוצה מ- משמר ל-משמר השרון.

ביום 31 בינואר 1933 קבוצת משמר בהרצליה, שעדיין איננה רשומה כחוק, מכנסת אספה מייסדת של קבוצת משמר – לרישום כחוק. באספה מחליטים וכותבים:

1. מאשרים את תקנות הקבוצה.
2. מחליטים השם יהיה - משמר" קבוצת פועלים להתיישבות שיתופית בע"מ הרצליה.

בזמנים ההם ואולי גם היום ישוב שעלה להתיישבות קבע על אדמת קרן הקיימת (קק"ל) לא היה רשאי לקבוע בעצמו את שמו – חייב היה לקבל אישור לשמו, או הצעה לשם אחר, מועדת השמות שליד הלשכה המרכזית של קק"ל.

לאחר שקבוצת "משמר" עלתה על הקרקע של קק"ל בעמק חפר ועדת השמות הייתה צריכה לאשר את השם משמר או להציע שם אחר.

מגבעת מגדל המים שלנו כאשר עדין לא היו עצים ומבנים שהסתירו את הנוף, נשקפו לעומד עליה כל מרחבי השרון צפונה, דרומה ומזרחה עד הרי השומרון. כנראה, שמסיבה זו הציעה ועדת השמות להוסיף את המילה "השרון" לשם "משמר" מתקבל "משמר - השרון".

באספה ב-1 בספטמבר 1934 מאשרים את השם משמר השרון.

מכתב על מרחבי השרון- מקור השם "משמר השרון"

ב. חזרה למבנים

1. המכבסה הראשונה

באספה ב-5 ביוני 1935 מחליטים להקים **מכבסה מכנית** ומטילים על ההנהלה לברר אפשרויות להקמת יתד המוסדות הסניטרים.

עד סוף 1935, הייתה המכבסה באחד מצריפי הפח הגלי שנבנו במורד המזרחי של גבעת המגדל.

המכבסה כללה גיגיות מפח שעמדו על פרימוסים בוערים, את הכביסה היו זורקים למים הרותחים ובוחשים במוט עץ ארוך כדי שהבגדים המלוכלכים יקבלו את מנת הסבון הרצויה. כך כיבסו את כביסת החברים עד בניית המכבסה החדשה.

מבנה המכבסה הראשונה כבר לא קיים. הוא עמד איכן שעומד היום מחסן המטבח שממזרת למחסן הבגדים של היום צמוד לחדר הקיטור. במבנה היו שני כיורים גדולים מבטון, לוחות מתכת גלילים (קרש כביסה) ששימשו למירוק הכבסים ומכונת כביסה ארוכה וגדולה בעלת שלושה תאים פנימיים. את הכביסה הרטובה תלו הכובסים על מערך חוטי מתכת שנמתח מהמכבסה לכיוון המקלחת הציבורית (היום המוזיאון). לא ידוע מתי החלו להשתמש בתרמילים אישיים. התרמילים האישיים של החברים נתלו על ווים וכל חבר היה לוקח את תרמילו הרטוב לייבוש בחדרו. הכביסה היבשה שהתייבשה בשמש הובלה למחסן הבגדים שהיה באחד הצריפים על גבעת המגדל וחולקה לתאים לפי שמות החברים.

מכונת הכביסה המכנית הראשונה מופעלת ע"י יעקב מילרדטר

המאפיה

מכנה המאפיה הראשונה וההכנת לבניית המטבח החדש

הקדמה

תולדות המאפיה הוא מקרה מורכב ולא ברור עד הסוף.

ההחלטה הרשמית להקים מאפיה בקיבוץ נרשמה במחברת הפרוטוקולים באספה ביום ה – 20 בנובמבר 1935 היום אנחנו יודעים שלא כך היה – ההחלטה שנרשמה ביום הזה היא לקראת סופו של תהליך, הקמת המאפיה, ולא בראשיתו.

לאחר מעבר כל החברים והילדים לעמק חפר התנהלו שיחות מקבילות ונרשמו בהן פרוטוקולים.

א. במחברת פרוטוקולים הרשמית נרשמו הדברים לפי הנחיות ברית פיקוח, רואה החשבון הרשמי של ההתיישבות העובדת – נושאי הדיון והחלטות. לא נרשמו דברי החברים. מחברת זו נבדקה ונחתמה ע"י ברית פיקוח אחת לשנה.

ב. במקביל התקיימו שיחות קיבוץ מקבילות, לעיתים יום אחרי יום ולעיתים שלוש שיחות בשבוע, בשיחות אלו נרשמו כל דברי החברים שדברו. מאחר והפרוטוקולים נרשמו בכתב יד תוך כדי התנהלות הדיונים וע"י חברים שונים לא תמיד הכתוב ברור וניתן לקריאה. פעמים רבות היינו צריכים להיעזר בזכוכית מגדלת לפענח את הכתוב. ישנן שש מחברות כאלו.

כל הפרטים בהמשך, למעט ההחלטה הרשמית, הם מהפרוטוקולים הנ"ל מהשיחות המקבילות.

אני מציין כל זאת מאחר ופרוטוקולים אלו מאירים באור אחר את השתלשלות ההחלטות עד לתחילת הפעלת המאפיה וגם לאחר מכן.

התמונה המצטיירת, מהכתוב בפרוטוקולים הנ"ל, שנחשפנו אליהם, שונה מאד מהידוע בקיבוץ על תולדות המאפיה. הידוע בקיבוץ הוא בעקבות פרסומי זיכרונות חברים, שנאמרו ונכתבו שנים רבות לאחר קום המאפיה. בזיכרונות נאמר שמאחר כשאבא של צבי גינזבורג שהיה איש מקצוע בתחום האפייה, הגיע בשנים 1935 – 1936 לקיבוץ הוחלט להקים

מאפית בית קטנה לצורכי פנים. כך זה גם כתוב בשלט על מבנה המאפיה הישנה (מחסן הבגדים של היום) וגם בספר "איתן יעמד ביתנו". שהוצאה לרגל מלאות 75 שנים לעלית קבוצת "משמר" על הקרקע בעמק חפר. לפי הרשום בפרוטוקולים לא כך היה.

החלטות בנושא המאפיה

כאשר קבוצת החלוץ של קבוצת משמר עסקה בהכנת הישוב בעמק חפר, למעבר כל החברים והילדים, הם קיבלו את הספקת המזון מהקבוצה בהרצליה. בין חברי קבוצת החלוץ הייתה גם מבשלת שהכינה את האוכל. הספקת המזון כללה גם לחם. כאשר הקבוצה כולה עוזבת את הרצליה לעמק חפר הייתה בעיה של הספקת לחם טרי משתי סיבות:

א. נתניה הייתה בראשית הקמתה והתפתחותה (ראשיתה ב-1929) ויתכן והיה קושי לספק לחם ליישובי עמק חפר המתפתחים.

ב. ואדי טיאן, שחצץ בין נתניה ליישובי עמק חפר, היה בלתי עביר בחורף לעגלות עם סוסים (זכורים סיפורי חברים על עגלות הספקה ששקעו בבוץ הוואדי) במצב הזה מתקבלת החלטה, שאיננה רשומה בפרוטוקולים, להקים מאפיה להספקה עצמית של לחם. מאפיות קטנות כאלה הוקמו בעוד ישוברים ברחבי הארץ, באותה תקופה, שהיו מרוחקים ממקור להספקת לחם טרי.

אנחנו למדים על החלטה זו מהנכתב בפרוטוקולים הלא רשמיים, באספה ביום 11 לספטמבר 1934 מוזכרת החלטה לבנות מאפיה. בפעם הראשונה ע"י זלמן דרבקין (שהיה חבר הנהלה) אומר באספה "קיבלנו הלוואה למאפיה והיא לא קמה מפני מצבנו: חסרים צריפים, מטבח, חדר אוכל, חסר גג למכון המים (באר א') וכו'". ב- 29 לספטמבר 1934 - מוזכרת המאפיה פעם שניה ע"י יצחק פילר (מזכיר וחבר הנהלה) בדו"ח כללי על המצב הקבוצה:

מאפיה – תנור צריך לעלות 60 לא"י (לירה ארץ ישראלית) ובנוסף המבנה. באותה אספה אומר צבי גינזבורג (גזבר): "יש יכולת לקנות תנור למאפיה ב- 60 לא"י צריך להוציא זאת לפועל במהירות".

ב- 8 לדצמבר 1934 מוזכרת המאפיה בפעם השלישית ע"י ישראל רוזנבלט, חבר הנהלה ומוכתר (מוכתר – הנציג הרשמי כלפי שלטונות המנדט) אומר "החלטנו לבנות מאפיה ולא הוצאנו אותה לפועל".

ב- 21 ספטמבר 1935 משה שושני (חבר הנהלה) מוסר דו"ח מפורט על המצב המשקי בשנת תרצ"ה (1934-5) ועל התפתחות הבנייה – תכניות שהסתיימו "התחלנו ונסיים השנה בבנייני – רפת, מאפיה, ומכבסה.

(תאריך זה הוא שמונה חודשים לאחר ההחלטה לבנות רפת, שלושה וחצי חודשים לאחר ההחלטה לבנות מכבסה וחודשיים וחצי לפני – ההחלטה הרשמית לבנות מאפיה. הערה: בכל הדיווחים הנ"ל, על ההחלטה לבנות מאפיה, אינם מוזכרים כלל ההורים של צבי גינזבורג, שבזיכרונות חברים הם הסיבה להחלטה לבנות מאפיה. ההחלטה היא לפי צורכי הקבוצה בהספקת לחם טרי.

לסיכום חלק זה – אנחנו רואים שבשלוש שיחות נפרדות במהלך שנת 1934 וע"י ארבעה חברים מרכזיים בקבוצה מוזכרת ההחלטה לבנות מאפיה שלא בוצעה. ההחלטה גם לא רשומה בפרוטוקולים והתקבלה, כנראה, ביולי או אוגוסט 1934 עקב צורכי הקבוצה לאחר התרכזותה כולה בעמק חפר.

בשיחה נוספת בספטמבר 1935 מדווח שמבנה המאפיה נימצא בבניה כאשר עדיין ההחלטה לבנות מאפיה איננה רשומה במחברת הפרוטוקולים הרשמית. דיווח זה מסביר את מועד הפעלת המאפיה, שלושה חודשים לאחר רישום החלטה הרשמית על כך, בהמשך.

בשנת 1936

בשיחה ביום 11 לפברואר 1936 שלושה חודשים לאחר ההחלטה הרשמית על הקמת המאפיה ליד מבנה המכבסה מדווחת סדרנית העבודה - טובה (אין שם משפחה) "החלטנו שאריה (אין שם משפחה) נכנס למאפיה וגדליה נכנס לסנדלריה. יתכן והמאפיה התחילה לפעול עוד קודם ע"י גדליה.

במחסן בגדים של היום ניתן לראות בתוך המבנה בפינה הדרום מערבית את דלת הכניסה המקורית למאפיה, מבחוץ לא ניתן לראות את הדלת מכיוון שציפו את הדלת בלבנים ובטיח.

לרגל הפעלת המאפיה ע"י אריה כותב מאיקה (מאיר רדיאן) שיר שיש לו מנגינה (איציק אלינזון מכיר את מילות השיר והמנגינה) :
אריה בן האח */קמח סולת קח /ואופה הוא לחם צר/ אך זכור נערי/
את הלחם הטרי/ אל תיתן לחיותה במטבח*
*אח – תנור האפיה .
*חיותה גולדברג הייתה אז אקונומית.

ב- 10 דצמבר 1936 מדווח זלמן דרבקין (מרכז המשק) בוועדה המשקית "יש אפשרות לספק לחם לכפר חיים וכפר ויתקין. גם אם נספק רק לכפר חיים זה מצדיק קניית עגלה לחלוקת לחם ותוספת עובד שיקל על **עבודת ההורים**".
זו הפעם הראשונה והיחידה בה **מוזכרים ההורים** (לא כתוב של מי) בהקשר של עבודת המאפיה.

באספת חברים בשיחות המקבילות, ביום ה-20 בדצמבר 1936 מוסר יצחק פילר דו"ח מהוועדה המשקית:
"המאפיה –בקשר עם ריבוי הקונים ממנה מפנה שאלה של הרחבת המאפיה. מרחיבים אותה בהקשר עם יכולת ניצול התנור, לא להגדיל אותו, ולהוסיף בחור נוסף ולברר האפשרות לקנות עגלה מיוחדת להובלת הלחם."

העגלה להובלת לחם נקנתה. זו עגלה רתומה לסוס שמונח עליה ארגז עץ גדול עם דלת בצד להכנסה והוצאת הלחמים. הארגז כולו היה מצופה בפח למניעת חדירת מים. בחלק הקדמי לפני הארגז, היה מושב למחלק הלחם, שהוא גם העגלון, עגלה זו אפשרה, בהמשך, לחלק לחם ליושבים נוספים מרוחקים יותר.
בינואר 1937 מדווחת טובה(סדרנית עבודה, אין שם משפחה) בעקבות ההחלטה להוסיף עובד למאפיה – " החברים לא רוצים להיכנס לעבוד במאפיה הם רוצים לעבוד בחקלאות . אנחנו מציעים שחנן (אין שם משפחה) יכנס והוא לא רוצה".

מוסיף משה (אין שם משפחה) – "יש לציין כי הרבה חברים לא מסכימים לעבוד במאפיה מפאת רצונם לעבוד בחקלאות. המועמד למאפיה הוא חנן והוא לא נוטה לעבודה זו.
מוסיף סולה (אבא סולה) – מדובר גם בשאלת העגלון במקום יצחק המתפטר"
סיכום – דב ג' נכנס למאפיה , חנן לעגלונות.

בשנת 1945 – בדיווח העלון הפנימי "דפים" כתוב – המאפיה הוקמה לסיפוק צורכי הקבוצה והיום היא משווקת לחם לעשרה ישובים (כפר חיים, הדר עם, כפר ידידיה, כפר מונאש, בית הלוי, גן חפר, שער חפר, נירה, בית יצחק ואביחיל).

בדיווח מוצגת גם תוכנית להרחבת המאפיה ולהגדלת כושר יצור הלחם.
בשנת 1950 – קונים את המכונת הראשונה, טנדר פורד סגור בצבע ירוק, לחלוקת לחם ומגדילים בכך את יכולת שיווק הלחם ליותר ישובים בעמק חפר והסביבה (נהג המכונת שהיה גם מחלק הלחם היה אלימלך ליבנה). זו התחלת התפתחות המאפיה למפעל של הקיבוץ מבלי שזה תוכנן מראש.

בשנת 1954 – מדווח בעלון הפנימי, דפים" – המאפיה מספקת לחם ל- 26 ישובים וזה ניצול כמעט מקסימלי של התנור ושטח המאפיה.

בשנת 1958 – לקראת סף השנה, נחנכת המאפיה החדשה בכניסה לקיבוץ. המבנה הישן הוסב למחסן חברים – ומשמש ככזה עד היום.

משה אשל מכין את המלוח הראשון

יהושע טנא עם ה"דופטה"

ההורים של האחים צבי ויעקב גינזבורג – שרה וירוחם.

שנים רבות לאחר הקמת המאפיה, לפי זיכרונות החברים הוותיקים, סופר ונכתב בחוברת - איתן יעמוד ביתנו - "בשנים 1935 – 1936 הקים סבא גינזבורג מאפיית בית קטנה לצורכי פנים".

מקריאה בפרוטוקולים של אותם שנים מצטיירת תמונה שונה.

צבי הגיע לקבוצת – משמר - בהרצליה, ב- 1930 והיה חבר במשמר השרון עד 1949. **יעקב**, אחיו, הגיע גם הוא לקבוצת משמר עוד בהיותה בהרצליה. הוא היה לסירוגין בקבוצה. בפברואר 1936 הוא התקבל לחברות ועזב, סופית, באוקטובר 1938. יעקב היה מהנדס בניין בהכשרתו.

על ההורים שמענו הרבה, בהקשר למאפיה.

בכל הפרוטוקולים של השיחות הרשמיות והמקבילות אינם מוזכרים ההורים בשמם (שרה וירוחם) או בתוארם "ההורים של צבי גינזבורג".

מהפרוטוקולים של השיחות המקבילות אנחנו למדים שבחודשים הראשונים לאחר המעבר לעמק חפר התקיימו דיונים על עזרה לקרובים. בשיחה ב-26 בנובמבר 1934, בהשתתפות נציג חבר הקבוצות, מחליטים לאפשר עזרה לקרובים שווה לכל נפש – 75 לא"י.

בשיחה זו גם מעלה צבי גינזבורג את השאלה של עזרה בהעלאת הורים לארץ ישראל והוא אומר: "כשהחברים עלו לארץ הם לא השאירו הורים רעבים ללחם, מצבם היה טוב, כעת, המצב החומרי של ההורים בגולה חמור מאד לכן אפשר לדרוש מחברים הבנה לגבי ההורים הרעבים לעלותם", (זה נאמר יותר משנה לאחר עליית הנאצים לשלטון בגרמניה).

חודשיים אח"כ בשיחה ב- 29 לינואר 1935 מודיע יעקב גינזבורג על עזיבת הקבוצה לחצי שנה כדי לעזור להורים הנמצאים במצב גרוע.*

*כשצבי ויעקב גינזבורג עזבו את הוריהם בפוניבז' להורים הייתה קונדיטוריה והאם עבדה כתופרת.

מסקנת ביניים

1. עד תאריך זה, 29 לינואר 1935, ברור שההורים אינם בקיבוץ ולא ברור האם הם עדיין בחו"ל או עלו כבר לארץ.
2. ההחלטה להקים מאפיה שהתקבלה במהלך שנה זו 1934 איננה קשורה להורי צבי שעדיין אינם בקבוצה ואולי אפילו עדיין בחו"ל.
בחודשים הבאים, עד יוני 1936 אין דיווחים בפרוטוקולים על דיון נוסף שקשור להורי חברים. לפי הכתוב בפרוטוקולים של השיחות המקבילות מתקיים, ב-29 ביוני 1936, בפעם הראשונה, דיון בקליטת הורים לקיבוץ ולא בעזרה כספית להורים. הדיון נמשך יותר מאספה אחת.
בפרוטוקול לא מצוין האם זה דיון עקרוני כללי או דיון לאור פנייה אישית של חברים לגבי הוריהם. בדיון משתתפים הרבה חברים ונציין כמה מהם.
שושנה גינזבורג – "יש לחשוב על מקום ביטול מיוחד להורים".
ברוריה אלינזון – "בתוך המטבח אי אפשר להקפיד על הכשרות".
צבי גינזבורג – "כמובן שעניין אכילת ההורים במטבח יגרור קושיים אחרים וזה תלוי ביחסים להורים אבל צריך להתחשב באמונה שלהם".
חברים נוספים – מתבטאים ומתייחסים לעניין הכשרות בהבנה ונכונות ללכת לקראת אפשרות כזו.
יעקב מרגלית – "יש הורים ששאלת הכשרות היא שאלה רצינית מאוד ואצלנו צריך להיות מקסימום של יחס חברי. אני מציע לעשות ניסיון זה ושהעובדת במטבח תשתדל לסיידור זה".
ההורים של צבי ויעקב גינזבורג הגיעו לקיבוץ כנראה לקראת סוף שנת 1936. האבא נכנס לעבוד במאפיה ואמא עבדה כתופרת.

סיכום כללי

1. ההחלטה להקים מאפיה בקיבוץ, לצורכי פנים, התקבלה מיד לאחר מעבר כל הקבוצה מהרצליה לעמק חפר
2. ההחלטה התקבלה, כנראה, עקב הקושי לקבל הספקה סדירה של לחם טרי לקבוצה.
3. בראשית 1936 מופעלת המאפיה לראשונה ע"י אדם מהקיבוץ.
4. לקראת סוף שנת 1936 מגיעים הוריו של צבי לקיבוץ והאבא שהיה אופה במקצועו משתלב במאפיה, כניסתו למאפיה נתנה דחיפה להתחיל לספק לחם ליושבים בסביבה.
5. באוגוסט 1938, עוזב יעקב גינזבורג את הקיבוץ ועובר לכפר סירקין ההורים עוברים איתו (בכפר סירקין בנה יעקב את ביתו וליד הבית הוא בנה מאפיה קטנה להוריו).
6. המאפיה בקיבוץ, ממשיכה להתפתח ולשווק לחם ליושבים בעמק חפר ובכך נהפכת, מבלי שתוכנן מראש למפעל של הקיבוץ.

עדו לבנה /ארכיון משמר השרון